

Шуп'яна М. Ю.,
кандидат юридичних наук,
асистент кафедри кримінального права і кримінології
Львівського національного університету імені Івана Франка

КРИМІНОЛОГІЧНЕ ПЛАНУВАННЯ: АНАЛІЗ ОСНОВНИХ ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИХ АСПЕКТІВ

CRIMINOLOGICAL PLANNING: ANALYSIS OF THE BASIC THEORETICAL AND LEGAL ASPECTS

Стаття присвячена дослідженню поняття «кримінологічне планування», «кримінологічний план». Проаналізовано основні теоретико-правові аспекти, за допомогою яких визначають зміст цього поняття. Автор акцентує увагу на тому, що кримінологічне планування є важливим заходом запобігання злочинності, оскільки за його допомогою ми виявляємо причини злочинності, визначаємо заходи, за допомогою яких її можна подолати, а також суб'єктів, на яких покладено обов'язок вживати ці заходи, та строки їх виконання. На підставі аналізу нормативних джерел з'ясовано зміст кримінологічного плану як зовнішньої форми об'єктивації планування.

Ключові слова: кримінологічне планування, кримінологічний план, перспективний кримінологічний план, регіональний кримінологічний план, короткостроковий кримінологічний план.

Статья посвящена исследованию понятия «криминологическое планирование», «криминологический план». Проанализированы основные теоретико-правовые аспекты, с помощью которых определяют содержание данного понятия. Автор акцентирует внимание на том, что криминологическое планирование является важной мерой предупреждения преступности, поскольку с его помощью мы обнаруживаем причины преступности, определяем меры, с помощью которых ее можно преодолеть, а также субъектов, на которых возложена обязанность принимать эти меры, а также сроки их выполнения. На основании анализа нормативных источников выяснено содержание криминологического плана как внешней формы объективации данного планирования.

Ключевые слова: криминологическое планирование, криминологический план, перспективный криминологический план, региональный криминологический план, краткосрочный криминологический план.

Article is devoted to coverage the essence of the concept of criminological planning and criminological plan. Analyzed the main theoretical and legal aspects, by means of which determine the content of this concept. The author emphasizes on the fact that criminological planning is an important measure to prevent crime, because we use it to identify the causes of crime, determine the measures by which they can be overcome, as well as subjects that are required to take these measures and the terms of their execution. Based on the analysis of normative sources the essence of the criminological plan as an external form of objectification of this planning.

Key words: criminological planning, criminological plan, perspective criminological plan, regional criminological plan, short-term criminological plan.

Постановка проблеми. Однією з функцій державного управління, що полягає у визначенні послідовності здійснення запланованої на конкретний період програми дій конкретних суб'єктів із зазначенням її мети, змісту, обсягів, методів, засобів і строків виконання, є планування. Воно є необхідною передумовою суспільного розвитку і пов'язане із прогнозуванням. Різновидом планування є кримінологічне планування, яке полягає в діяльності у сфері запобігання злочинності, що спрямована на визначення характеру і змісту запобіжних заходів, послідовності, строків і суб'єктів їх виконання. Ця діяльність охоплює підготовку, складання і затвердження планів і програм, спрямованих на запобігання злочинності та їх реалізації. Водночас кримінологічне планування є однією з форм координації діяльності, пов'язаної із запобіганням злочинності в межах держави та її окремих регіонів, у якій відображається політика держави щодо протидії та запобігання цьому явищу. Одним із важливих аспектів дослідження питання, пов'язаного із з'ясуванням змісту кримінологічного планування, є аналіз основних теоретико-правових аспектів сутності цього поняття як одного зі складових елементів його вдо-

сконалення та забезпечення ефективності, як важливого заходу запобігання злочинності на сучасному етапі розвитку нашого суспільства і держави. *Актуальність питання* пов'язана з тим, що для того, щоб кримінологічне планування було ефективним і виконало основне завдання – бути засобом запобігання злочинності, необхідно чітко з'ясувати його сутність і зміст основних теоретико-правових аспектів.

Стан дослідження. Серед дослідників питання, пов'язаного з теоретико-правовими аспектами кримінологічного планування, необхідно назвати таких вчених: Г.А. Авомелова, А.І. Алексеєва, Ю.М. Антоняна, С.В. Бородіна, М.М. Батаєва, А.А. Герцензона, А.І. Гурова, В.К. Звірбуля, Н.Ф. Кузнєцової, В.М. Кудрявцева, І.І. Карпеця, В.В. Лунєєва, А.С. Міхліна, В.В. Голіна, О.М. Джужи та ін., які проаналізували та розвинули наукові уявлення з цього питання. Однак, незважаючи на вказане, слід зазначити, що у сучасній юридичній літературі з кримінального права та кримінології відсутнє комплексне дослідження питання, пов'язаного з аналізом основних теоретико-правових аспектів кримінологічного планування, а також сутності кримінологічного плану, що є його результатом. Саме тому **метою статті**

є детальний аналіз чинного законодавства і юридичної літератури, з'ясування сутності поняття кримінологічного планування, його завдань, основних вимог, що ставляться до нього, етапів цієї діяльності та їх змісту, а також сутності та видової характеристики кримінологічного плану – як його результату та зовнішньої форми об'єктивації, а також видової та змістовної характеристики плану як важливої складової ефективності цієї діяльності.

Виклад основного матеріалу. Діяльність органів державної влади пов'язана з розробленням цілей, завдань і заходів для подолання злочинності, шляхів і засобів вирішення цих завдань, їх нормативного, інформаційного, методичного, ресурсного забезпечення на певний проміжок часу, становить зміст кримінологічного планування. У практичній площині воно виражається в розробленні та впровадженні системи заходів, спрямованих на розвиток позитивних тенденцій, що виключають можливість протиправної поведінки з боку окремих осіб, які створюють у державі або окремих її регіонах таку обстановку, що ускладнювала б, перешкождала вчиненню злочинів.

Кримінологічне планування реалізується у формі управлінських документів – різних планів, програм. У зв'язку з цим у кримінологічній літературі висловлюється думка, що «планування» і «програмування» є термінами-синонімами. Однак необхідно зазначити, що програмування є деталізацією планування стосовно функцій окремих суб'єктів попередження злочинів, порядку, послідовності, строків виконання запланованих заходів [1, с. 146]. Отже, програмування є частиною планування і співвідноситься з ним як частина і ціле.

Планування є однією із форм координації запобіжної діяльності як в окремому регіоні, так і в державі загалом. Основою кримінологічного планування є прогноз – дані про злочинність, процеси, що впливають на неї, та стан боротьби з нею. Враховуючи ці дані, спеціалісти оцінюють можливість їх впливу на прогнозовані тенденції зміни показників злочинності й закладають у план (програму) відповідні заходи, спрямовані на запобігання так протидію злочинності

Основними завданнями кримінологічного планування є: а) розроблення такої сукупності взаємопов'язаних заходів запобігання, які допомогли б встановити належний контроль як над злочинністю загалом, так і над окремими її формами, групами чи видами злочинів; б) активізація діяльності правоохоронних і правозастосовних органів у боротьбі зі злочинністю; в) забезпечення координації діяльності правоохоронних і контролюючих органів і громадських організацій у боротьбі зі злочинністю; г) більш активне виявлення латентної злочинності; г) створення умов, що забезпечують реальне застосування принципу невідворотності покарання; д) забезпечення гарантій належної правової захищеності громадян від злочинних посягань [2, с. 195–196].

Ефективність планування залежить від дотримання вимог, які до нього ставляться. *Основними*

вимогами, яким повинно відповідати кримінологічне планування на всіх рівнях, є:

- планування має бути колективним як за колом учасників складання плану, так і за колом його виконавців;
- виконавці плану повинні мати необхідні повноваження;
- намічені заходи обов'язково мають взаємоузгоджуватися і не суперечити один одному;
- визначати вид заходу необхідно, зважаючи на конкретну ситуацію в регіоні та своєчасно коригувати з огляду її змін [3, с. 167].

Одним із важливих теоретико-правових аспектів розгляду питання, пов'язаного з кримінологічним плануванням, є аналіз принципів, на підставі яких воно повинно відбуватися, оскільки вони є тією основою, на якій будується процес кримінологічного планування. До таких *принципів* належать, зокрема:

– *Науковій обґрунтованості* – полягає в тому, що планування повинне здійснюватися на основі наукового аналізу об'єктивної дійсності, в умовах якої реалізовуватиметься план. Мають бути науково обґрунтовані: завдання органу, що реалізує план; його ресурсне забезпечення; передбачення майбутньої ситуації, в якій йому доведеться діяти.

– *Законності* – передбачає розробку планів згідно з чинним законодавством.

– *Актуальності* – означає необхідність у процесі планування визначити пріоритетні напрями профілактичної діяльності.

– *Реальності* – вимагає взяття до уваги об'єктивних можливостей суб'єктів профілактики.

– *Конкретності* – передбачає однозначність змісту запланованих заходів, термінів їх виконання, суб'єктів реалізації та контролю.

– *Несуперечливості* – означає узгодження в межах плану всіх його складових частин, аби вони не суперечили одна одній.

– *Субординації* – полягає в підпорядкуванні заходів короткострокових планів довгостроковим, нижчих ланок суб'єктів профілактики вищим.

– *Інформативності*. Цей принцип розглядається у двох аспектах. Згідно з першим цей принцип означає складання плану на підставі повної та достовірної інформації. Відповідно до другого аспекту план повинен розроблятися таким чином, щоб за якомога меншого обсягу знакового масиву містити якнайбільше необхідної інформації [4, с. 145].

Як зазначалося вище, кримінологічне планування є діяльністю органів влади, а як будь-яка діяльність, вона є певною сукупністю етапів, аналіз яких водночас допомагає розкрити дефініцію цього поняття. Процес кримінологічного планування складається з *п'яти основних етапів*:

- 1) організаційно-підготовчого;
- 2) інформаційно-аналітичного;
- 3) безпосередньої розробки плану;
- 4) організації виконання плану;
- 5) оцінювання запобіжної діяльності й висновків.

На *організаційно-підготовчому* етапі відповідний орган виконавчої влади приймає рішення про

розробку плану, створює спеціальну комісію (робочу групу), попередньо визначає джерела матеріально-технічного забезпечення роботи комісії, джерела необхідної інформації, розподіляє обов'язки.

На другому, *інформаційно-аналітичному*, етапі комісія вивчає й аналізує злочинність у регіоні, динаміку й тенденції. У разі потреби комісія організовує конкретно-соціологічні дослідження, витребує відомості кримінологічного характеру з правоохоронних органів (суду, прокуратури, органів внутрішніх справ), а також збирає іншу необхідну інформацію: про територіальну, економічну, демографічну характеристики регіону, матеріальні та житлово-побутові умови населення, соціально-політичну ситуацію в регіоні, соціальну інфраструктуру, міграцію населення тощо.

Безпосередньо розробка плану профілактики злочинів передбачає:

а) статистичну обробку й аналіз отриманої інформації, її оцінку та формулювання висновків;

б) кримінологічне прогнозування на певний строк;

в) розробку планових запобіжних заходів із визначенням строків виконання та конкретних виконавців;

г) узгодження, рецензування й обговорення проекту плану, його коригування та доопрацювання;

д) затвердження плану.

Організація виконання кримінологічного плану полягає в доведенні планових завдань до виконавців, визначенні строків подання звітності, встановленні контролю за виконанням плану, коригуванні планових завдань, проведенні нарад з виконавцями.

Оцінюють запобіжну діяльність не за формальними ознаками намічених заходів, а на основі реальної ефективності, тобто за станом правопорядку в регіоні чи в державі [3, с. 168].

Результатом кримінологічного планування є *кримінологічний план* – документ, у якому зведено науково обгрунтовану систему заходів протидії злочинності на визначену перспективу та виконавця. Кримінологічний план має відповідати низці вимог, а саме: бути науково обгрутованим, реальним, законним, актуальним, конкретним, несуперечливим, своєчасним, інформативним. Найбільш типова структура кримінологічного плану включає в себе загальну та особливу частини. У загальній частині плану містяться переважно заходи організаційного, правового, науково-методичного характеру, а також загальносоціальні заходи протидії злочинності. Особлива частина кримінологічного плану вибудовується за основними напрямками протидії злочинності, що входить до кола проблемних питань планування. Крім іншого, обов'язковою складовою частиною кримінологічних планів є зазначення виконавчих суб'єктів і строків реалізації прийнятих рішень.

Щодо видової характеристики кримінологічного планування як важливого елементу встановлення змісту дефініції цього поняття, то у кримінологічній літературі виділяють такі його види.

Залежно від спрямованості кримінологічного планування відповідні плани бувають перспективними та поточними. *Перспективні плани* складаються на тривалий термін і засновані на середньострокових та довгострокових кримінологічних прогнозах. *Поточні плани* складаються на основі короткострокових прогнозів і мають на меті вирішення проміжних, оперативних-тактичних задач протидії злочинності [5, с. 358–359].

За строками розрізняють короткострокові, середньострокові і довгострокові плани. *Короткострокові плани* розраховані на 1–2 роки. *Середньострокові і довгострокові* – на 3–5 та 6–10 років відповідно.

За змістом розрізняють комплексні та цільові плани. *Комплексний* кримінологічний план охоплює заходи, спрямовані на протидію злочинності на всіх (чи принаймні кількох) її рівнях, напрямах із залученням максимальної кількості суб'єктів. Такі плани мають стратегічне значення, окреслюють системні зв'язки в механізмі кримінально-превентивної діяльності та визначають її пріоритетні вектори. *Цільовий* кримінологічний план спрямований на організацію протидії конкретному виду злочинності (наприклад, злочинності неповнолітніх) чи усунення конкретного її фактору (наприклад, дитячої безпритульності) [6].

За масштабом і функціональним навантаженням розрізняють загальнодержавне, регіональне, галузеве і відомче кримінологічне планування. *Перший вид* планування розрахований на певну територію, *другий* – на галузь господарювання (наприклад, на агропромисловий комплекс), *третій* – на певні відомства (міністерства, комітети, служби тощо). Територіальні плани можуть охоплюватися як територією однієї країни, так і бути міжнародними. Важливими в цьому аспекті є плани дій щодо співробітництва Ради Європи з Україною на відповідні періоди, які передбачають реалізацію низки заходів, зокрема щодо реформування правоохоронних органів України, протидії корупції, організованій злочинності, відмиванню коштів і фінансуванню тероризму, боротьби з проявами жорстокого поводження, а також захисту дітей. Останніми роками в багатьох регіонах країни розроблені програми протидії злочинності, що є або ініціативними, або спрямовані на виконання загальнодержавних програм. Вони мають характер короткострокових і середньострокових територіальних планів. Їх основним завданням є об'єднання розрізнених зусиль численних суб'єктів протидії злочинності та спрямування їх у єдине русло цілеспрямованої діяльності. Такий підхід дозволяє закласти в основу функціонування системи протидії злочинності елементи узгодженості, послідовності виконання запобіжних заходів, взаємодію і координацію дій виконавців запланованих заходів. Зокрема, одним із прикладів загальнодержавного кримінологічного планування є План заходів щодо реалізації концепції державної політики у сфері боротьби з організованою злочинністю, затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 25 січня 2012 р. [7], а регіонального – Комплексна програма профілактики злочинності у м. Львові на 2016–2017 рр. дію якої,

згідно з ухвалою Львівської міської ради від 25 січня 2018 р., продовжено до 2020 р. та виділено на її виконання 500 000 грн [8].

Щодо форми плану, то необхідно зазначити, що вона може бути різноманітною. Найпоширенішою є форма плану, що складається з назв заходів, виконавців, строків виконання, відповідальних за виконання. Можуть використовуватися й інші форми плану [9, с. 256].

Комплексні територіальні плани, що складаються, здебільшого, на два роки, зазвичай змістовно складаються з таких елементів:

- організаційні заходи;
- моральне виховання та правову пропаганду;
- профілактика пияцтва й наркоманії;
- припинення та профілактика організованої злочинності;
- профілактика хуліганства й інших правопорушень у сфері побуту;
- профілактична робота в трудових колективах;
- профілактична робота в житлових масивах;
- профілактика бездоглядності та правопорушень неповнолітніх, а також молоді;
- запобігання рецидивній злочинності;
- запобігання розкраданню їх з використанням посадового становища та місця роботи, а також запобігання іншим посадовим злочинам;

– припинення незаконного обігу й інших злочинних промислів;

- профілактика правопорушень проти особистої власності громадян;
- профілактика дорожньо-транспортних пригод;
- зміцнення матеріальної бази соціальної профілактики правопорушень [10, с. 196–197].

Отже, кримінологічне планування є важливим заходом запобігання злочинності, оскільки за його допомогою ми виявляємо причини злочинності, визначаємо заходи за допомогою, яких її можна подолати, суб'єктів, на яких покладено обов'язок вживати ці заходи, а також строки їх виконання. Врахування вищезазначених теоретичних аспектів є складовою частиною ефективності не лише кримінологічного планування, а й усього процесу запобігання злочинності, а їх науковий аналіз є підґрунтям її забезпечення.

Висновки. Враховуючи наведене, на наш погляд, під *кримінологічним плануванням* необхідно розуміти діяльність, пов'язану з розробкою плану, в якому на основі завдань боротьби зі злочинністю визначаються її шляхи та засоби, нормативне, інформаційне, організаційне, методичне й ресурсне забезпечення, а також проміжок часу, протягом якого триватиме виконання плану, та суб'єкти, котрі його виконуватимуть.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Даньшин І.Н. Кримінологічне планування заходів протидії злочинності та її прогнозування. *Вісник Академії Правових Наук України*. 2004. № 4 (39). С. 145–152.
2. Кримінологія: Загальна та Особлива частини : підручник / В.В. Голіна та ін. ; за заг. ред. В.В. Голіни і Б.М. Головкина. Харків : Право, 2014. 513 с.
3. Курс кримінології: Особлива частина : підручник у: 2 кн. / М.В. Корнієнко та ін. ; за заг. ред. О.М. Джужі. Київ : Юрінком Інтер, 2001. 480 с.
4. Голіна В.В., Лукашевич С.Ю., Колодяжний М.Г. Державне програмування і регіональне планування заходів запобігання злочинності в Україні / за заг. ред. В.В. Голіни. Харків : Право, 2012. 304 с.
5. Орлов Ю.В. Планування кримінологічне. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2016. № 2 (7). С. 358–360.
6. Литвинов О. Кримінологічне планування. *Вісник Кримінологічної Асоціації України*. URL: <https://visnikkau.webnode.com.ua/news/kriminologichne-planuvannya/> (дата звернення: 05.02.2019).
7. План заходів щодо реалізації концепції державної політики у сфері боротьби з організованою злочинністю. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 25 січня 2012 р. / Кабінет Міністрів України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 05.02.2019).
8. Про продовження на 2018–2020 роки дії Комплексної програми профілактики злочинності у м. Львові на 2016–2017 роки. Ухвала Львівської міської ради від 25 січня 2018 р. / Львівська Міська Рада. URL: [https://www8.city-adm.lviv.ua/inteam%5Cuhvaly.nsf/\(SearchForWeb\)/A711E40F-C13E8AC3C2257F6100554D07?OpenDocument](https://www8.city-adm.lviv.ua/inteam%5Cuhvaly.nsf/(SearchForWeb)/A711E40F-C13E8AC3C2257F6100554D07?OpenDocument) (дата звернення: 05.02.2019).
9. Михайлов О.Є., Горбань А.В., Міщук В.В. Кримінологія : навчальний посібник. Київ : Знання, 2012. 565 с.
10. Кримінологія : підручник / за заг. ред. Л.С. Сміяна, Ю.В. Нікітіна. Київ : Національна академія управління, 2010. 496 с.